

**KEPERLUAN SYARIAH PRATAKRIF DALAM SISTEM TERAS PERBANKAN:
SUATU KAJIAN KUALITATIF TERHADAP KONTRAK MUḌĀRABAH DAN MUSHĀRAKAH**

*PREDEFINED SHARIAH REQUIREMENTS IN CORE BANKING SYSTEM:
A QUALITATIVE STUDY ON MUḌĀRABAH AND MUSHĀRAKAH CONTRACTS*

¹Mohd Naufal Mohd Tarmizi, ¹Ahmad Hidayat Buang, & ^{1,*}Mohd Zaidi Daud,

¹Jabatan Syariah dan Undang-Undang, Universiti Malaya, Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Malaysia

*(Corresponding author) e-mail: zaididaud@um.edu.my

Article history:

Submission date: 20 July 2023
Received in revised form: 24 November 2023
Acceptance date: 3 January 2024
Available online: 4 March 2024

Keywords:

Core banking system, Islamic banking, Shariah contract, muḌārabah, mushārahah, sistem teras perbankan, perbankan Islam, kontrak syariah

Funding:

This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Competing interest:

The author(s) have declared that no competing interests exist.

Cite as:

Mohd Tarmizi, M. N., Buang, A. H., & Daud, M. Z. (2024). Keperluan Syariah pratakris dalam sistem teras perbankan: Suatu kajian kualitatif terhadap kontrak muḌārabah dan mushārahah: Predefined Shariah requirements in core banking system: A qualitative study on muḌārabah and mushārahah contracts. *Malaysian Journal of Syariah and Law*, 12(1), 43-61.
<https://doi.org/10.33102/mjssl.vol12no1.474>

© The authors (2024). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. For commercial re-use, please contact usimpress@usim.edu.my.

ABSTRACT

The implementation of the core banking system has become an enabler for the business that provides an agile platform to achieve the corporate objective of Islamic banking. One of the challenges for its development is establishing Shariah parameters for each Islamic banking product due to the complexity of its requirements compared to conventional banking products. Thus, this study aims to provide information on ways to establish Shariah requirements based on the authorized Shariah standards such as policy documents issued by the Central Bank of Malaysia dan AAOIFI aside from evaluating the prospect of establishing it as a predefined Shariah requirement that able be translated as parameters in core banking system. A qualitative approach via textual study, legal doctrine, and interviews was undertaken in this study to analyse data related to Shariah contract requirements. This study established predefined Shariah requirements derived from analysis of Shariah requirements under *muḌārabah* and *mushārahah* contracts by focussing on the Shariah requirement part of the policy documents issued by the Central Bank of Malaysia aside from comparison analysis conducted on Shariah standards issued by AAOIFI of the similar contracts. It is found that authorized references are vital to ensure the Shariah contract parameters and processes that are translated into the core banking system are in line with resolutions decreed by authorized bodies.

ABSTRAK

Perlaksanaan sistem teras perbankan menjadi satu pemboleh kepada perniagaan dengan menyediakan platform yang tangkas untuk mencapai objektif korporat perbankan Islam. Salah satu cabaran bagi pembangunannya adalah menghasilkan parameter Syariah bagi setiap produk perbankan Islam kerana keperluan-keperluannya lebih kompleks berbanding produk perbankan konvensional. Maka, kajian ini bertujuan untuk membekalkan informasi berkaitan cara-cara penghasilan keperluan-keperluan Syariah berdasarkan standard Syariah berautoriti seperti polisi dokumen terbitan Bank Negara Malaysia dan *Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions* (AAOIFI) selain menilai prospek menjadikannya sebagai keperluan Syariah pratkrif yang mampu diterjemah kepada parameter dalam sistem teras perbankan. Pendekatan kualitatif melalui metodologi kajian teks, doktrin undang-undang dan temu bual telah dijalankan dalam kajian untuk menganalisis data-data berkaitan keperluan kontrak Syariah. Kajian ini telah menghasilkan keperluan Syariah pratkrif berdasarkan penelitian terhadap keperluan-keperluan Syariah di bawah kontrak *muḍārabah* dan *mushārahah* dengan memfokuskan bahagian keperluan-keperluan Syariah polisi dokumen terbitan Bank Negara Malaysia selain analisis perbandingan telah dilakukan terhadap standard Syariah bagi kontrak yang sama keluaran AAOIFI. Kajian ini mendapati rujukan berautoriti ini adalah penting supaya parameter dan proses berkaitan kontrak Syariah yang diterjemah ke dalam sistem teras perbankan adalah selari dengan fatwa yang telah diputuskan oleh badan berautoriti.

Kata Kunci: Sistem teras perbankan, perbankan Islam, kontrak Syariah, *muḍārabah*, *mushārahah*

Pengenalan

Perbezaan pandangan berkaitan pemakaian kontrak Syariah dalam industri perbankan Islam menambah kompleksiti struktur produk dan risiko perniagaan perbankan Islam. Dokumentasi yang bertambah berbanding dokumen yang digunakan perbankan konvensional telah menghasilkan produk perbankan Islam yang kompleks, maka penggunaan sumber teknologi secara efisien adalah perlu untuk menangani cabaran tersebut (Bank Nizwa, 2014). Salah satu teknologi yang diperkenalkan dalam industri perbankan adalah sistem teras perbankan. Secara umumnya, sistem teras perbankan adalah jaringan perkhidmatan yang digunakan oleh cawangan-cawangan bank, pelanggan bank dan transaksi ringkas yang lain dari mana-mana cawangan perbankan berkaitan (Dehghan et al., 2015). Sistem teras perbankan juga boleh didefinisikan sebagai sebuah sistem gergasi yang mengawal dan menjalankan hampir kesemua perkhidmatan elektronik perbankan. Institusi perbankan moden masa kini menggunakan sistem teras perbankan untuk menjalankan aktiviti perniagaan mereka (Bank Nizwa, 2014). Dalam erti kata lain, sistem teras perbankan adalah sistem yang bertanggungjawab untuk merekod atau menyelia aktiviti dan transaksi perbankan harian.

Perlaksanaan sistem teras perbankan menjadi satu pemboleh (*enabler*) kepada perniagaan dengan menyediakan platform yang tangkas (*agile*) untuk mencapai objektif korporat perbankan Islam (Ridwan dan Kamili, 2015). Salah satu cabaran bagi pembangunan sistem teras perbankan adalah membangunkan parameter Syariah bagi setiap produk perbankan Islam kerana keperluan-keperluannya lebih kompleks berbanding produk perbankan konvensional. Kontrak Syariah serta terma-terma perjanjian digunapakai dalam pelaksanaan produk perbankan Islam tersebut.

Kewujudan perbezaan interpretasi *fiqh muā'malat* di peringkat global menyebabkan institusi perbankan Islam lebih selesa mencari sistem teras perbankan konvensional yang telah diubahsuai parameternya berdasarkan operasi perbankan Islam harian. Persepsinya adalah jika sistem teras perbankan dibangunkan dengan memilih interpretasi *fiqh* yang dipakai oleh bank lain, maka ia akan mengehadkan ruang interpretasi *fiqh* (Bank Nizwa, 2014). AAOIFI merupakan organisasi yang aktif mengeluarkan standard kontrak Syariah secara global. Namun begitu di Malaysia, kuasa yang diberikan Akta Bank Negara 2009 kepada Bank Negara Malaysia menyebabkan berlakunya pemusatan interpretasi *fiqh* perbankan Islam ke Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia, dan bukan AAOIFI. Di Malaysia, prinsip pematuhan Syariah dalam aktiviti perbankan Islam telah diperuntukkan dalam Bahagian IV, Penggal 1, Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 (Seksyen 27, 28 dan 29, Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 (Akta 759). Penggubalan Akta tersebut adalah mustahak untuk memastikan amalan perbankan Islam dijalankan berhemat secara berterusan walaupun perniagaan perbankan Islam menjadi semakin kompleks (Hassan & Aliyu, 2018).

Lebih daripada 500 usaha telah dilaksanakan untuk membangunkan sistem teras perbankan Islam di seluruh dunia (Bank Nizwa, 2014). Usaha-usaha ini menunjukkan bahawa para vendor sistem teras perbankan telah membangunkan sistem teras perbankan Islam berdasarkan kajian dan kefahaman tersendiri. Walaubagaimanapun, kajian-kajian sistem teras perbankan terdahulu lebih cenderung memberi tumpuan kepada aspek operasi dan teknikal. Keperluan-keperluan kontrak Syariah yang merupakan asas dalam pembinaan sistem teras perbankan Islam tidak mendapat perhatian dan tidak mencukupi dalam kajian-kajian terdahulu. Oleh itu, kajian ini bertujuan untuk memberikan maklumat tentang kaedah mengimplementasi keperluan-keperluan kontrak Syariah berdasarkan standard Syariah yang diiktiraf seperti polisi dokumen dari Bank Negara Malaysia dan juga AAOIFI selain menilai prospek menjadikannya sebagai keperluan Syariah pratakrif yang mampu diterjemah sebagai parameter dalam sistem teras perbankan Islam.

Metodologi

Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif untuk menganalisis data yang telah dikumpul selaras dengan objektif kajian. Pemilihan sumber yang berkualiti menjadi penentu suatu kajian yang baik serta mampu memperbaiki kajian terdahulu (Idris et al., 2018). Dalam konteks kajian ini, artikel ini memberi penekanan terhadap kajian teks dari sumber primer (Puvnesvary et al., 2008). Sumber primer ini diperoleh melalui kajian lapangan, sementara sumber sekunder (Awang, 2001) mencakupi buku-buku, artikel-artikel dari jurnal-jurnal yang relevan termasuklah akta-akta seperti Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 dan Akta Bank Negara 2009. Malah, perbincangan kajian ini turut disokong dengan rujukan terhadap kajian-kajian terkini yang diterbitkan dari jurnal antarabangsa. Melalui metode ini, data-data daripada polisi dokumen kontrak Syariah Bank Negara Malaysia, standard Syariah AAOIFI, dan keperluan-keperluan kontrak Syariah telah berjaya dikumpulkan.

Metodologi "*black-letter*" telah diterapkan untuk mengeluarkan prinsip-prinsip yang termaktub dalam undang-undang atau dokumen yang diberi kuasa oleh undang-undang. Aspek kepaduan dan kesatuan dalam usaha mencari suatu '*sistem*' secara keseluruhan ditekankan dalam doktrin undang-undang, yang terdiri daripada prinsip-prinsip logik yang konsisten, dan dibangunkan melalui analisis beberapa contoh tertentu (Kilcommins, 2022). Pendekatan deduktif diaplikasi ke atas peruntukan seksyen 28 dan 29, Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 untuk meneliti impaknya terhadap sistem teras perbankan Islam. Dalam konteks undang-undang, silogisme deduktif melibatkan pembinaan tanggapan fakta, pengenalan norma undang-undang yang relevan, dan aplikasi kedua-duanya untuk mencapai kesimpulan yang munasabah. Misalnya, tanggapan fakta bahawa setiap kontrak yang mempunyai keraguan pada terma dan syaratnya adalah tidak sah, digabungkan dengan norma undang-undang yang relevan iaitu kontrak yang menjadi pertikaian tersebut mengandungi terma dan syarat yang meragukan. Maka, kesimpulan munasabah yang dapat dihasilkan adalah kontrak yang menjadi pertikaian dalam contoh tersebut adalah tidak sah. Metode ini menyediakan kefahaman yang lebih baik tentang pendekatan yang diambil oleh undang-undang terhadap aktiviti perbankan Islam di Malaysia. Prinsip-prinsip dan metodologi yang diperoleh melalui aplikasi metode ini digunakan secara sistematik bagi menganalisis secara deskriptif dan normatif sesuai dengan objektif kajian.

Memantapkan lagi hasil kajian selain menggunakan kajian kepustakaan, data-data mengenai pandangan, amalan, dan pengalaman berkaitan dengan pemeraksanaan sistem teras perbankan berdasarkan kontrak Syariah turut telah diperoleh melalui metode temu bual. Metode ini menggunakan pendekatan temu bual separa berstruktur, di mana soalan-soalan yang diberikan bertujuan untuk mengumpul data yang penting berkaitan pemeraksanaan sistem teras perbankan berdasarkan kontrak Syariah, serta pengalaman penglibatan responden dengan sistem teras perbankan sedia ada. Pemilihan responden dilakukan berdasarkan pengalaman membangunkan sistem teras perbankan Islam atau pengalaman merangka polisi dokumen kontrak Syariah Bank Negara Malaysia. Oleh itu, penggunaan metode temu bual dapat melengkapkan lagi hasil kajian menerusi data-data baru yang diperoleh secara langsung daripada pihak berkaitan.

Perkaitan antara Keperluan Syariah Pratakrif dengan Sistem Teras Perbankan

Sebuah sistem teras perbankan yang dibangunkan untuk menyelia atau mengautomasi aktiviti perbankan Islam memerlukan parameter berkaitan keperluan kontrak Syariah untuk dimasukkan ke dalam sistem tersebut. Tanpa keperluan Syariah pratakrif, sistem teras perbankan akan terdedah kepada risiko kejadian

ketidakpatuhan Syariah. Maka mengenal pasti pihak berautoriti dalam mengeluarkan fatwa atau resolusi berkaitan kontrak Syariah di sesebuah negara perlu dilakukan sebelum suatu keperluan Syariah prataktif dapat dihasilkan.

Di Malaysia, Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia ditubuhkan berdasarkan seksyen 51, Akta Bank Negara 2009 dan diberi kuasa oleh Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 dalam menerbitkan fatwa berkaitan perbankan Islam di negara ini. Pengiktirafan sebagai pihak berkuasa dalam menerbitkan fatwa berkaitan kontrak Syariah yang diberikan kepada Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia sejajar dengan cadangan untuk membentuk satu lembaga penasihat Syariah peringkat kebangsaan yang dapat menjamin pematuhan Syariah dalam aktiviti perbankan Islam setempat secara konsisten (Alam, Zainuddin, & Rizvi, 2018). Di peringkat global pula, AAOIFI adalah organisasi yang aktif dalam menerbitkan standard kontrak Syariah. Walaupun begitu, tidak semua negara di dunia mengiktiraf AAOIFI sebagai badan yang berkuasa untuk mengeluarkan fatwa berkaitan perbankan Islam, contohnya Malaysia yang hanya mengiktiraf resolusi Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia dan pematuhan resolusi tersebut adalah sebahagian prinsip pematuhan Syariah dari sudut undang-undang. Perbezaan autoriti penerbitan fatwa kontrak Syariah ini jelas menunjukkan kontrak Syariah mempunyai elemen ekosistem perundangan setempat.

Tambahan, ekosistem kontrak Syariah di negara-negara anggota AAOIFI berbeza dengan ekosistem kontrak Syariah di Malaysia. Perbezaan dalam undang-undang kewangan tempatan memainkan peranan penting dalam membentuk ekosistem kontrak Syariah setempat (Tarmizi et al., 2022). Ini menunjukkan kedaulatan undang-undang tempatan dan dinamika infrastruktur kewangan Islam di setiap negara menjadi punca kepada perbezaan ekosistem kontrak Syariah bagi setiap lokaliti.

Misalnya di Australia, kepelbagaian mazhab yang diikuti serta ketiadaan majlis penasihat Syariah di peringkat nasional menjadikan ekosistem kontrak Syariah di Australia dipengaruhi oleh ekosistem kontrak Syariah di Malaysia dan Timur Tengah (Farrar, 2012). Berbeza keadaannya di Timur Tengah seperti di Arab Saudi yang mengiktiraf standard Syariah AAOIFI sebagai rujukan kepada transaksi kewangan Islam di sana. Namun negara tersebut tidak memberi mandat penuh pematuhan kontrak Syariah kepada standard Syariah AAOIFI seperti Bahrain (Nafees, 2012). Manakala, ekosistem kontrak Syariah di Perancis pula tertakluk kepada prinsip selagi tidak bercanggah dengan undang-undang Perancis (Trakic, 2012a). Terdapat juga lokaliti di mana polisi kerajaan mencorakkan ekosistem kontrak Syariah seperti di United Kingdom yang menyaksikan industri kewangan Islam diperundangkan secara bersama dengan kewangan konvensional (Trakic, 2012b).

Perenggan di atas menjelaskan ekosistem kontrak Syariah yang berbeza dipengaruhi faktor setempat. Di Malaysia, kestabilan sistem perbankan Islam dapat dipertahankan melalui kepatuhan terhadap prinsip pematuhan Syariah sebagaimana digariskan Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 (Hassan & Aliyu, 2018) walaupun mempunyai ekosistem kontrak Syariah yang berbeza dengan negara-negara lain. Malah, kemajuan industri kewangan Islam di Malaysia yang disokong pihak pemain industri melalui perkembangan pesat institusi kewangan daripada sektor perbankan Islam, takaful dan pasaran modal (Yaakob & Mohamad, 2012) telah mengubah dinamika infrastruktur dan perundangan kewangan Islam di negara ini.

Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 telah memansuhkan Akta Perbankan Islam yang sebelum ini diguna pakai sebagai rujukan undang-undang perbankan Islam di Malaysia (Tarmizi, 2016). Terdapat ruang yang jelas dalam industri perbankan Islam di Malaysia sebelum dan selepas penggubalan undang-undang tersebut pada tahun 2013. Sebagai bukti, seksyen 28(1), Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 memperuntukkan bahawa institusi perbankan tersebut hendaklah pada setiap masa memastikan bahawa matlamat dan pengendaliannya, perniagaannya, hal ehwalnya dan aktivitinya adalah patuh Syariah sebagaimana difatwakan oleh Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia. Seksyen 28 dibaca bersama seksyen 29, Akta yang sama, secara tidak langsung membawa kepada kewajipan institusi perbankan tersebut untuk mematuhi polisi dokumen kontrak Syariah yang diterbitkan oleh Bank Negara Malaysia. Apatah lagi kegagalan mematuhi prinsip pematuhan Syariah di bawah Akta yang sama boleh membawa kepada liabiliti jenayah korporat (*corporate criminal liability*) (Yusoff & Hassan, 2022) sebagaimana diperuntukkan seksyen 28(5) atau 29(6) Akta yang sama iaitu hukuman penjara selama tempoh tidak melebihi lapan tahun atau didenda tidak melebihi 25 juta ringgit atau kedua-duanya.

Peruntukan sebegini tidak wujud dalam undang-undang terdahulu sebelum tahun 2013 yang telah dimansuhkan dan menunjukkan undang-undang kewangan Islam di Malaysia tegas dalam memastikan prinsip pematuhan Syariah diikuti pada setiap masa oleh institusi kewangan Islam berlesen.

Prinsip pematuhan Syariah yang diperuntukkan oleh Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 diperakui oleh mahkamah di Malaysia sebagaimana dijelaskan oleh Awg Armadajaya Awg Mahmud JC, *“This Court is not a Fatwa Committee which is the authority to decide on whether a matter is in compliance with Syariah or otherwise” (Credit Guarantee Corporation Malaysia Berhad v. Clean Image Sdn Bhd. & Ors (2022) 1 LNS 795)*. Khadijah Idris JC dalam penghakimannya telah merujuk fatwa atau resolusi Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia untuk menilai keabsahan struktur perjanjian berasaskan kontrak Syariah (*Aadithya Chain Sdn Bhd & Anor v. Standard Chartered Saadiq Bhd (2019) 1 CLJ*):

“The Shariah Advisory Council in its 16th meeting on 11 November 2009 and the 82nd meeting on 17 February 2009 has resolved that for a Bai’ Al-Inah contract to be valid, the following conditions must be fulfilled:

...

... This necessarily means for each of the agreements the element of a valid contract in accordance with Shariah must exist, including offer and acceptance.

Having considered the Shariah requirement, I am of the view it is doubtful that the contract of sale and contract of purchase have fulfilled the requirement of a valid and legally bound asset purchase agreement and asset sale agreement in the context of Bai’ Al-Inah contract...”

Wong Kian Kheong JC telah menjelaskan tentang kedudukan fatwa Majlis atau Jawatankuasa Penasihat Syariah di Malaysia dalam penghakimannya (*Bank Kerjasama Rakyat Malaysia Bhd v. Brampton Holdings Sdn Bhd (2015) 4 CLJ*):

“Thus, we already have the legal infrastructure to ensure that the Islamic banking undertaken by the banks in this country does not involve any element which is not approved by the Religion of Islam. The court, will have to assume that the Syariah advisory body of the individual bank and now the Syariah Advisory Council under the aegis of Bank Negara Malaysia, would have discharge their statutory duty to ensure that the operation of the Islamic banks are within the ambit of the Religion of Islam. This is more so, when the customers in these appeals have not made any allegations that the Syariah advisory body of BIMA or the Syariah Advisory Council established by the Bank Negara had failed to exercise their statutory duties. Thus, the learned judge, with respect, should not have taken upon himself to rule that the BBA contracts were contrary to the Religion of Islam without having any regard to the resolutions of the Syariah Advisory Council of the Central Bank Malaysia and the Syariah Advisory body of BIMA on the validity of BBA contracts.

(emphasis added).

...

Based on Lim Kok Hoe as well as the above provisions in CBMA and IFSA, a court cannot simply decide that an Islamic financing facility is not Shariah compliant. The court should be guided by the advice and ruling of the SAC. Accordingly, the defendant cannot merely allege that the Islamic Financing Facility is illegal and unenforceable in this case. The defendant should have obtained advice or ruling from the SAC as to whether the Islamic Financing Facility in this case has complied with Shariah or otherwise.”

Berdasarkan penghakiman-penghakiman yang dikemukakan serta dibaca bersama peruntukan seksyen 28 Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 dan seksyen 57 Akta Bank Negara 2009, prinsip pematuhan Syariah di Malaysia adalah bersifat mengikat dari sudut undang-undang dan sebarang teknologi yang diperkenalkan untuk memudah atau mengautomasi aktiviti perbankan Islam seharusnya mematuhi prinsip

tersebut. Sukar untuk menemui kajian empirikal yang mengenal pasti sama ada sistem teras perbankan Islam sedia ada mampu memastikan kepatuhan Syariah dalam produk perbankan Islam berdasarkan prinsip yang digariskan dalam Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013. Malah, kajian empirikal tentang penggunaan sistem teras perbankan oleh institusi perbankan yang menawarkan produk perbankan Islam di Malaysia adalah terhad. Tambahan pula, kajian terdahulu yang menyentuh aspek pembangunan sistem teras perbankan Islam di Malaysia iaitu HiCORE menggunakan undang-undang yang telah dimansuhkan oleh Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 sebagai rujukan (Halimah et al., 2008; 2010).

Berdasarkan kajian ini, kebanyakan sistem teras perbankan Islam yang dibangunkan tidak menjadikan fatwa atau resolusi Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia sebagai salah satu rujukan untuk menghasilkan parameter kontrak Syariah dalam sistem teras perbankan Islam. Maka timbul persoalan, jika sistem teras perbankan itu digunakan bertujuan untuk menyelia transaksi perbankan Islam di Malaysia, adakah metodologi pembangunan yang diguna pakai bersesuaian bagi maksud tujuan tersebut? Ini kerana tadbir urus Syariah di Malaysia mengguna pakai model berpusat (*centralized model*) kerana Bank Negara Malaysia mempunyai lembaga penasihat Syariah tersendiri iaitu Majlis Penasihat Syariah berbanding model tidak berpusat (*decentralized*) yang diamalkan di negara timur tengah. Kenyataan ini selari dengan penghakiman Mohd Zawawi Salleh FCJ (yang disokong oleh Ahmad Maarop PCA, Ramly Ali, Azahar Mohamed dan Alizatul Khair Osman FCJJ) di Mahkamah Persekutuan (*JRI Resources Sdn Bhd v. Kuwait Finance House (Malaysia) Bhd; President of Association of Islamic Banking Institutions Malaysia & Anor (Interveners)*) (2019) 5 CLJ):

“Hence, Shariah compliance is the backbone of the Islamic banking and finance industry and Shariah principles are the raison d'être of all Islamic financial contracts. It gives legitimacy to the practices of the Islamic banking and finance industry and thus validate the profits. It also boosts the confidence of all stakeholders that all the practices and activities of the bank are in compliance with the Shariah. Besides, s. 28(2) of the Islamic Financial Services Act 2013 states that one of the duties of an Islamic financial institution is “to ensure that its aim and operation, business, affairs and activities are in compliance with Shariah”.

However, compliance with Shariah will be confidently achieved only by having a proper Shariah governance framework. This is because Shariah governance is meant to ensure compliance by the Islamic banking and finance industry with the rules of Shariah.

In Malaysia, the Shariah governance framework is based on the centralised model compared to a decentralised one being practiced in Gulf Cooperation Council (GCC) countries. The centralised model is formed on the basis that the BNM itself has its own Shariah supervisory board called the Shariah Advisory Council (SAC).”

Peruntukan seksyen 29 Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 juga membawa kepada inisiatif Bank Negara Malaysia menerbitkan polisi dokumen kontrak Syariah yang turut diendors oleh Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia. Penerbitan polisi dokumen kontrak Syariah memudahkan institusi kewangan berlesen di bawah Bank Negara Malaysia untuk merujuk keperluan-keperluan Syariah yang unik bagi setiap kontrak Syariah. Sudah tentu pembangunan sistem teras perbankan Islam yang tidak merujuk kepada fatwa Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia atau polisi dokumen kontrak Syariah Bank Negara Malaysia adalah tidak menepati prinsip pematuhan Syariah di Malaysia. Jika sistem teras perbankan Islam dibangunkan dengan mengambil kira faktor perundangan kewangan Islam di Malaysia, maka rujukan utama bagi pembangunan sistem tersebut adalah fatwa Majlis Penasihat Syariah dan polisi dokumen kontrak Syariah di Malaysia. Walaupun Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 tidak memperuntukkan secara jelas prinsip pematuhan Syariah terhadap teknologi kewangan Islam (Muryanto, 2022), namun sistem teras perbankan Islam mewarisi obligasi pematuhan Syariah daripada produk perbankan Islam yang diseliannya.

Polisi dokumen kontrak Syariah tidak hanya memuatkan keperluan Syariah semata-mata. Bahkan sukar untuk menemui kajian terdahulu berkaitan cara menterjemah polisi dokumen kontrak Syariah Bank Negara Malaysia ke dalam sistem teras perbankan Islam. Subjek kajian standard berperaturan (*regulatory standard*) bukanlah perkara baharu sebagaimana kajian terdahulu berkaitan standard AAOIFI telah dijalankan dari sudut tahap pematuhan, faktor penentu pemakaian atau pematuhan standard, dan implikasi

pemakaian atau pematuhan standard (el-Halaby et al., 2021). Maka wajar bagi kajian ini menjawab persoalan bagaimana polisi dokumen kontrak Syariah terbitan Bank Negara Malaysia diaplikasikan dalam sistem teras perbankan supaya metodologi pembangunan sistem teras perbankan Islam adalah bersesuaian dengan perundangan kewangan Islam di Malaysia.

Sebelum penggubalan Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013, aspek pematuhan Syariah dicorakkan oleh pemain industri perbankan Islam itu sendiri melalui rujukan terhadap amalan dan kajian yang dijalankan oleh pemegang lesen perbankan Islam pertama di Malaysia iaitu Bank Islam Malaysia Berhad yang pada ketika itu mempunyai institusi penyelidikannya tersendiri iaitu *BIMB Institute of Research and Training* (BIRT) sebagaimana dijelaskan Othman Abdullah dalam sesi temu bual bersama penulis pada September 1, 2022. Setelah Bank Negara Malaysia secara proaktif mengawal selia aktiviti perbankan Islam melalui kuasa yang diberikan oleh Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013, maka barulah wujud standard atau polisi dokumen berkaitan pematuhan Syariah. Tujuan polisi dokumen ini diterbitkan adalah untuk mempromosi ketelusan dan konsistensi pemakaian kontrak Syariah, memperkukuh ketentuan dan kepatuhan Syariah, dan bertindak sebagai rujukan utama fatwa Syariah (Laldin & Furqani, 2018). Polisi dokumen kontrak Syariah mempunyai struktur yang komprehensif di mana polisi dokumen tersebut tidak hanya memuatkan keperluan Syariah semata-mata. Aspek keperluan operasi turut dimuatkan.

Perkaitan antara Polisi Dokumen Kontrak Syariah Bank Negara Malaysia dan Standard Syariah AAOIFI

Menceritakan pengalaman dalam mendraf polisi dokumen tersebut dari tahun 2013 hingga 2015, Mohammad Mahbubi Ali semasa temu bual pada September 23, 2022 menjelaskan bahawa Bank Negara Malaysia pada ketika itu merasakan terdapat keperluan untuk menerbitkan standard Syariah yang mengikat dan terpakai untuk industri kewangan Islam di Malaysia khususnya di bawah bidang kuasa Bank Negara Malaysia. Satu pasukan petugas yang terdiri daripada tiga wakil ISRA dan tiga wakil daripada Bank Negara Malaysia ditubuhkan untuk mendraf peruntukan berkaitan keperluan-keperluan Syariah ke dalam polisi dokumen. Beberapa siri libat urus dan semakan telah dilakukan sepanjang proses pendrafan tersebut termasuklah semakan dan maklum balas daripada pihak AIBIM, yang juga menubuhkan pasukan petugas yang diwakili oleh pegawai-pegawai institusi perbankan Islam di Malaysia, dan kemudiannya bertemu dengan satu lagi pasukan petugas yang dimandatkan untuk mengeluarkan peruntukan berkaitan keperluan-keperluan operasi bagi tujuan penyelarasan keperluan operasi dengan keperluan Syariah.

Rujukan bagi keperluan-keperluan Syariah telah dibuat terhadap resolusi Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia dan beberapa rujukan dari kitab-kitab muktabar serta standard antarabangsa. Sumber rujukan tersebut adalah berdasarkan arahan Bank Negara Malaysia kepada pasukan petugas tersebut untuk menghasilkan polisi dokumen kontrak Syariah yang konsisten dengan fatwa dan resolusi Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia dan sedaya upaya menyelaraskan peruntukan polisi dokumen tersebut dengan peruntukan keperluan Syariah yang dimuatkan dalam standard antarabangsa seperti AAOIFI supaya aspirasi kerajaan Malaysia untuk mengantarabangsakan industri kewangan Islam di Malaysia dapat dicapai.

Sungguhpun begitu, terdapat juga beberapa situasi di mana peruntukan dalam polisi dokumen kontrak Syariah tidak mengambil pandangan dan peruntukan standard Syariah AAOIFI. Antaranya adalah seperti dalam isu *muwa'adah* iaitu janji antara dua pihak yang mana AAOIFI tidak membenarkannya atas pandangan bahawa janji antara dua pihak adalah bersifat kontrak, sedangkan polisi dokumen kontrak Syariah Bank Negara Malaysia membenarkannya atas justifikasi janji tersebut tiada implikasi pindah milik dan tanggungjawab pembayaran zakat, selari dengan pandangan Muhammad Taqi Usmani yang mengharuskan pemakaian *muwa'adah* kerana belum terjadinya kontrak jual beli (Usmani, 2005). Contoh yang lain seperti isu dwi-wakil dalam *tawarruq* yang mana AAOIFI berpandangan terdapat beberapa isu Syariah berkaitan pemakaian wakil, sedangkan polisi dokumen Bank Negara Malaysia membenarkannya. Begitu juga dalam isu kos penyelenggaraan dalam kontrak *ijarah* yang mana AAOIFI memperuntukkan kos tersebut perlu ditanggung oleh pemilik aset *ijarah* dan bukan penyewa, manakala polisi dokumen Bank Negara Malaysia mengambil jalan tengah dengan membenarkan penyewa menanggung kos tersebut jika terdapat persetujuan bersama tentang tanggungan kos tersebut.

Kaedah Menganalisis Polisi Dokumen Kontrak Syariah Bank Negara Malaysia

Secara sistematik, polisi dokumen tersebut telah dirangka dengan memisahkan bahagian keperluan Syariah dan keperluan operasi. Pemisahan ini memudahkan pemain industri memahami bahawa tanggungjawab pematuhan Syariah juga merangkumi aspek tadbir urus yang baik dan pengurusan risiko.

Analisis terhadap peruntukan polisi dokumen tersebut dapat dilakukan melalui dua cara. Cara pertama adalah melihat kepada peruntukan bahagian tertentu dalam polisi dokumen. Bagi tujuan pembangunan sistem teras perbankan berasaskan kontrak Syariah, maka bahagian berkaitan keperluan Syariah perlu difokuskan. Bahagian tersebut memperuntukkan prinsip dan rukun-rukun kontrak Syariah.

Polisi dokumen kontrak Syariah tidak memuatkan peruntukan khusus berkaitan aplikasi dalam teknologi seperti sistem teras perbankan dan hanya memuatkan keperluan-keperluan Syariah yang bersifat umum sebagaimana dijelaskan oleh Azmuddin Razali dalam sesi temu bual pada September 19, 2022, serta ada juga keperluan-keperluan operasi yang tidak disentuh dalam polisi dokumen kontrak Syariah sebagaimana dijelaskan oleh Shakina Nabila Ahmad Nordin dalam sesi temu bual juga pada 19, September 2022.

Oleh sebab itu, Mohd Zamri Yusoff semasa temu bual diadakan pada Ogos 22, 2022 berpandangan hanya sebahagian peruntukan polisi dokumen kontrak Syariah mampu diterjemah sebagai parameter dalam sistem teras perbankan Islam. Beliau terlebih dahulu menganalisis kesan (*consequence*) tertentu bagi suatu peruntukan yang ingin dijadikan parameter dalam sistem teras perbankan. Oleh sebab itu, peruntukan keperluan-keperluan Syariah dijadikan parameter kerana mempunyai kesan terhadap aspek pematuhan Syariah dalam sistem teras perbankan Islam. Manakala peruntukan umum yang menjelaskan tadbir urus, pengurusan risiko dan seumpamanya, beliau berpandangan peruntukan tersebut tidak sesuai dijadikan parameter dalam sistem teras perbankan.

Cara pertama ini selari dengan punca kuasa bahagian-bahagian polis dokumen tersebut melalui Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013. Seksyen 29 (1), Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 berkaitan pengeluaran standard bagi tujuan pematuhan Syariah merupakan punca kuasa kepada bahagian yang memuatkan peruntukan berkaitan keperluan-keperluan kontrak Syariah dalam polisi dokumen. Justeru, peruntukan berkaitan keperluan-keperluan kontrak Syariah dalam polisi dokumen Bank Negara Malaysia wajar difokuskan bagi mencapai tujuan pematuhan Syariah dalam sistem teras perbankan. Manakala seksyen 57(1) (berkaitan standard perkara berhemat), 135(1) (berkaitan standard perlakuan perniagaan) dan 155 (berkaitan pengemukaan dokumen dan maklumat kepada Bank Negara Malaysia), Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013, setiap seksyen tersebut merupakan punca kuasa kepada bahagian peruntukan berkaitan keperluan-keperluan tadbir urus, pengurusan risiko dan seumpamanya

Menjalankan saringan ke atas peruntukan polisi dokumen tersebut berpandukan kepada simbol yang terdapat dalam polisi dokumen kontrak Syariah tersebut merupakan cara kedua untuk menganalisis peruntukan polis dokumen kontrak Syariah. Terdapat dua simbol digunakan polisi dokumen tersebut iaitu 'S' (berasal dari perkataan '*standard*') dan 'G' (berasal dari perkataan '*guidance*'). Melalui cara kedua, saringan keperluan yang bersifat mandatori dan pilihan boleh dibuat kerana simbol 'S' merujuk kepada peruntukan yang mesti dipatuhi, dan simbol 'G' merujuk kepada perenggan peruntukan yang boleh dijadikan sebagai panduan atau saranan yang digalakkan untuk diterima pakai.

Analisis peruntukan polisi dokumen kontrak Syariah Bank Negara Malaysia merupakan langkah penting bagi menghasilkan satu set keperluan minimum kontrak Syariah. Set keperluan ini akan dijadikan sebagai keperluan Syariah pratkrif yang mempunyai kesan mengikat dari sudut undang-undang di Malaysia. Mohd Rizal Abdul Rahman semasa temu bual yang telah diadakan pada Ogos 22, 2022, berpandangan keperluan Syariah pratkrif perlu dihasilkan untuk memudahkan pembangunan sistem teras perbankan Islam.

Kajian terdahulu berkaitan hubungan antara kestabilan dan saiz sesebuah institusi perbankan menunjukkan perbankan Islam mampu stabil walaupun saiznya diperkembangkan jika peraturan, penyeliaan dan pengawalseliaan yang ketat diikuti (Hassan & Aliyu, 2018). Mohammad Mahbubi Ali semasa temu bual pada September 23, 2022 menjelaskan bahawa teknologi tidak boleh dipersalahkan jika terdapat isu ketidakpatuhan Syariah, sebaliknya fokus perlu diarah kepada proses, pelaksanaan, aktiviti-aktiviti serta parameter yang ada dalam teknologi tersebut. Oleh sebab itu rujukan terhadap keperluan

Syariah adalah penting untuk memastikan proses, pelaksanaan, aktiviti-aktiviti serta parameter dalam sistem teras perbankan Islam tidak mengakibatkan kejadian ketidakpatuhan Syariah.

Keperluan Syariah bagi kontrak *muḌārabah* dan *mushārahah* ini diteliti dan dianalisis dengan menjadikan bahagian keperluan Syariah polisi dokumen terbitan Bank Negara Malaysia serta resolusi Majlis Penasihat Syariah Bank Negara Malaysia yang dikeluarkan selepas tarikh penerbitan polisi dokumen tersebut sebagai rujukan utama, selain perbandingan akan dilakukan terhadap standard Syariah bagi kontrak-kontrak yang sama keluaran AAOIFI. Sebagaimana dijelaskan oleh Mohammad Mahbubi Ali dalam temu bual pada September 23, 2022 berkenaan pengalamannya mendraf polisi dokumen kontrak Syariah Bank Negara Malaysia sekitar tahun 2013-2015 yang turut mengambil standard Syariah AAOIFI sebagai salah satu rujukan, walaupun tidak semua peruntukan polisi dokumen Bank Negara Malaysia konsisten dengan peruntukan standard Syariah keluaran AAOIFI, maka keperluan Syariah pratkrif yang menghormati kedua-dua rujukan berautoriti itu dapat dihasilkan.

Penghasilan Keperluan Syariah Pratakrif MuḌārabah

Standard Syariah No. 13 AAOIFI dikemaskini pada Jun 2015 dan polisi dokumen *muḌārabah* Bank Negara Malaysia dikemaskini pada 20 April 2015. Struktur standard Syariah AAOIFI tersebut mempunyai banyak persamaan dengan struktur polisi dokumen Bank Negara Malaysia. Buktinya standard Syariah AAOIFI tersebut memuatkan keperluan Syariah yang mempunyai persamaan pada sekurang-kurangnya 34 keperluan Syariah yang termaktub dalam polisi dokumen *muḌārabah* Bank Negara Malaysia. Namun, polisi dokumen *muḌārabah* Bank Negara Malaysia memisahkan peruntukan keperluan-keperluan kepada dua bahagian iaitu keperluan Syariah dan keperluan operasi. Perbezaan yang wujud ini kerana perbezaan peranan antara AAOIFI dan Bank Negara Malaysia, yang mana salah satu berfungsi sebagai badan penasihat global dan satu lagi bank pusat negara yang mempunyai bidang kuasa undang-undang ke atas transaksi kewangan di Malaysia. Perbandingan antara standard Syariah No.13 AAOIFI dan polisi dokumen *muḌārabah* Bank Negara Malaysia adalah sebagaimana dimuatkan dalam Jadual 1.

Perbandingan	Peruntukan Standard Syariah No. 13 AAOIFI	Peruntukan Polisi Dokumen <i>MuḌārabah</i> Bank Negara Malaysia
Jumlah keperluan Syariah yang diperuntukkan	46 peruntukan	76 peruntukan
Klasifikasi keperluan mandatori atau pilihan	Tiada klasifikasi	<ol style="list-style-type: none"> 48 keperluan Syariah bersifat mandatori; dan 28 keperluan Syariah bersifat pilihan.
Persamaan peruntukan	Sekurang-kurangnya 34 peruntukan yang memuatkan keperluan serupa dalam kedua-dua dokumen yang dirujuk.	
Peruntukan yang tidak disentuh Polisi Dokumen <i>MuḌārabah</i> Bank Negara Malaysia	Perenggan 3/1, 3/2 dan 3/3, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13 membenarkan suatu kontrak <i>muḌārabah</i> dilaksanakan pada suatu tarikh mendatang yang ditetapkan berdasarkan kerangka kerja umum pemeteraian memorandum persefahaman. Memorandum persefahaman merupakan satu bentuk niat pihak-pihak berkontrak untuk melakukan akad kontrak <i>muḌārabah</i> pada suatu masa hadapan yang ditetapkan. Dalam erti kata lain, kesemua butiran di dalam memorandum persefahaman tersebut perlu memenuhi keperluan <i>muḌārabah</i> seperti bentuk <i>muḌārabah</i> sama ada <i>mutlaqah</i> atau <i>muqayyadah</i> , kadar perkongsian keuntungan, tanggungjawab pihak berkontrak, terma dan syarat berkaitan, dan seumpamanya.	
	Perenggan 4/1, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13 menjelaskan bahawa suatu akad <i>muḌārabah</i> boleh dilaksanakan walaupun menggunakan istilah lain seperti <i>qiraḍ</i> atau <i>muā'malah</i> . Keperluan AAOIFI tersebut memberi ruang untuk apa sahaja nama produk atau kemudahan yang ingin ditetapkan asalkan segala keperluan berkaitan kontrak Mudarabah dipenuhi.	

	<p>Perenggan 8/4, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13 menetapkan bahawa jika kadar perkongsian keuntungan tidak ditetapkan dalam kontrak, AAOIFI membenarkan kadar tersebut ditetapkan berdasarkan amalan kebiasaan (<i>'urf</i>) atau kontrak itu terbatal secara <i>ab initio</i> jika tiada <i>'urf</i> untuk diikuti.</p>
	<p>Perenggan 8/6, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13 AAOIFI melarang tiga bentuk pengagihan kadar keuntungan iaitu keuntungan tidak boleh diagihkan dengan cara mengasingkan dua jumlah modal dengan syarat keuntungan yang diperolehi dari salah satu jumlah modal akan diberikan kepada salah seorang pihak berkontrak, atau pengagihan keuntungan berdasarkan tempoh kewangan berakhir kepada satu pihak berkontrak sahaja, atau keuntungan dari satu transaksi tertentu diberikan kepada satu pihak berkontrak sahaja.</p>
	<p>Perenggan 9/1 dan 9/2, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13 menghuraikan peranan yang dibenarkan bagi <i>muḍārib</i> dalam <i>muḍārabah muṭlaqah</i> dan membenarkan <i>rabb al-māl</i> untuk meletakkan syarat tertentu dalam kontrak <i>muḍārabah</i> selagi ia tidak menghalang objektif <i>muḍārabah</i> dicapai. Keperluan AAOIFI tersebut membantu dalam memahami bentuk peranan yang boleh dimainkan oleh <i>rabb al-māl</i> dan <i>muḍārib</i> bagi <i>muḍārabah muṭlaqah</i> atau <i>muqayyadah</i>.</p>
	<p>Perenggan 9/5, 9/6 dan 9/7, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13 memuatkan keperluan berkaitan <i>muḍārib</i> yang tidak disentuh dalam polisi dokumen Bank Negara Malaysia iaitu <i>muḍārib</i> tidak dibenarkan untuk menjual aset operasi <i>muḍārabah</i> di bawah harga pasaran dan tidak boleh membeli di atas harga pasaran melainkan tindakan tersebut adalah untuk kepentingan kontrak <i>muḍārabah</i>, <i>muḍārib</i> tidak dibenarkan memberi pinjaman, hadiah atau sedekah menggunakan dana <i>muḍārabah</i> atau menolak sebarang hak berkaitan dana <i>muḍārabah</i>, sebarang aktiviti berkaitan dana <i>muḍārabah</i> perlu mendapat keizinan daripada <i>rabb al-māl</i>, dan <i>muḍārib</i> berhak menerima perbelanjaan hidup. Keperluan AAOIFI tersebut membantu dari aspek menentukan bentuk perbelanjaan dana <i>muḍārabah</i> khususnya yang melibatkan tindakan <i>muḍārib</i></p>

Jadual 1. Perbandingan Standard Syariah No.13 AAOIFI Dan Polisi Dokumen *Muḍārabah* Bank Negara Malaysia (Bank Negara, 2015a; AAOIFI, 2015a).

Berdasarkan analisis kajian terhadap kedua-dua rujukan berautoriti tersebut, maka dirumuskan bahawa keperluan Syariah prataktif boleh dihasilkan dengan mengkategorikan keperluan-keperluan Syariah kepada tiga komponen iaitu ciri-ciri utama, rukun-rukun dan kombinasi kontrak Syariah.

Komponen Pertama: Ciri-Ciri Utama

Di bawah komponen ciri-ciri utama, terdapat tiga sub-komponen yang melengkapkan keperluan Syariah universal di bawah komponen ini iaitu definisi kontrak (Perenggan 10.1, Polisi Dokumen Mudarabah; Perenggan 2, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13), sifat kontrak (Perenggan 11.1, 11.2, 11.3 dan 11.4, Polisi Dokumen Mudarabah; Perenggan 4/3, 4/3/1, 4/3/2, 4/4, 5, 5/1, 5/2, 9/1 dan 9/2, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13), dan pembubaran kontrak (Perenggan 22.1, Polisi Dokumen Mudarabah; Perenggan 10/1, 10/1/1, 10/1/2, 10/1/3, 10/1/4 dan 10/1/5, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13) (Bank Negara, 2015a; AAOIFI, 2015a).

Muḍārabah boleh didefinisikan sebagai satu kontrak antara penyedia modal (*rabb al-māl*) dan pengusaha (*muḍārib*), modal yang disediakan akan diusahakan oleh *muḍārib* dan keuntungan yang terhasil daripada modal tersebut akan dikongsi antara *rabb al-māl* dan *muḍārib* mengikut nisbah yang dipersetujui bersama, manakala kerugian akan ditanggung sepenuhnya oleh *rabb al-māl* dengan syarat kerugian bukan berpunca daripada *muḍārib* berkait salah laku, kecuaiian atau melanggar terma kontrak.

Kontrak *muḌārabah* adalah kontrak berasaskan hubungan fidusiari, yang mana *muḌārib* menguruskan aset yang diamanahkan dan tidak bertanggungjawab atas kerosakan aset melainkan dalam kes salah laku, cuai atau pelanggaran terma kontrak. Kontrak *muḌārabah* boleh dibatalkan secara unilateral kecuali jika *muḌārib* telah memulakan kerja berkaitan pengurusan modal yang disediakan *rabb al-māl*; atau jika pihak-pihak berkontrak bersetuju untuk menetapkan tempoh masa bagi kontrak *muḌārabah* yang dimeterai; atau jika pihak-pihak berkontrak bersetuju untuk menamatkan kontrak pada tempoh tertentu.

Kontrak *muḌārabah* boleh dibahagikan kepada dua jenis iaitu kontrak yang tidak terdapat had syarat (*muṭlaqah*) dan kontrak yang terdapat had syarat tertentu (*muqayyadah*). Pihak-pihak berkontrak boleh menukar jenis kontrak pada bila-bila masa atas persetujuan bersama. Jika kontrak dimeterai secara dasar tidak terhad, *muḌārib* dibenarkan untuk menentukan aktiviti pelaburan, melantik pihak lain untuk melakukan kerja, menentukan pasaran untuk aktiviti pelaburan, meletakkan dana di bawah jagaan pemegang amanah, menggabungkan kontrak *muḌārabah* dengan perkongsian *mushārahah* dan menerima dana *muḌārabah* baharu dengan syarat tidak menjejaskan kontrak *muḌārabah* sedia ada. *Rabb al-māl* boleh meletakkan had tertentu kepada *muḌārib* seperti had tempoh tertentu, lokasi atau pasaran tertentu, sektor tertentu yang membawa kepada perdagangan komoditi tertentu dengan syarat komoditi tersebut mencukupi dan tersedia untuk didagangkan dalam pasaran dan tidak menyukarkan *muḌārib* untuk mencapai objektif kontrak *muḌārabah*.

Pembubaran *muḌārabah* berlaku dalam keadaan-keadaan berikut: 1) Penamatan secara unilateral oleh mana-mana pihak berkontrak dalam keadaan yang tidak termaktub dalam kontrak; 2) Penamatan secara unilateral oleh mana-mana pihak berkontrak kerana terdapat salah laku, kecuai atau pelanggaran terma kontrak oleh pihak berkontrak yang lain; 3) Penamatan atas persetujuan bersama; 4) Kontrak mencapai tarikh matang yang dipersetujui bersama; 5) Kematian atau pengguguran salah satu pihak berkontrak; 6) Kehilangan kapasiti undang-undang; 7) Kontrak yang tidak sah; atau 8) Dana *muḌārabah* telah habis atau telah mengalami kerugian.

Komponen Kedua: Rukun-Rukun

Di bawah komponen rukun-rukun, terdapat enam sub-komponen yang melengkapkan keperluan Syariah universal di bawah komponen ini iaitu pihak-pihak berkontrak Polisi Dokumen Mudarabah (Perenggan 12.1, 12.2, 12.3, 12.4 dan 12.5; Perenggan 4/2, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13), tawaran dan penerimaan (Perenggan 13.1 dan 13.2 Polisi Dokumen Mudarabah), pengurusan (Perenggan 14.1, 14.2, 14.3, 14.4 dan 14.5 Polisi Dokumen Mudarabah; Perenggan 9, 9/3, 9/4, 9/5, 9/6 dan 9/7 Standard Syariah AAOIFI Nombor 13), modal (Perenggan 15.1, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5, 15.6, 15.7, 15.8, 15.9, 15.10, 15.11, 15.12, 15.13, 15.14, 15.15, 15.16, 15.17 dan 15.18, Polisi Dokumen Mudarabah; Perenggan 7/1, 7/2, 7/3, 7/4, 8/7, 8/9, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13), keuntungan (Perenggan 16.1, 16.2, 16.3, 16.4, 16.5, 16.6, 16.7, 16.8, 16.9, 16.10, 16.11, 16.12, 16.13, 16.14, 16.15, 16.16, 16.17, 16.18, 16.19, 16.20, 16.21, 16.22, 16.23, 16.24, 16.25 dan 16.26 Polisi Dokumen Mudarabah; Perenggan 8/1, 8/2, 8/3, 8/5, 8/6, 8/8, 8/9, 9/4, dan 10/2, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13) dan kerugian (Perenggan 17.1, 17.2, 17.3, 17.4 dan 17.5 Polisi Dokumen Mudarabah; Perenggan 8/7, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13) (Bank Negara, 2015a; AAOIFI, 2015a).

Pihak-pihak berkontrak adalah terdiri daripada *rabb al-māl* dan *muḌārib*. Pihak-pihak berkontrak mestilah mempunyai kapasiti undang-undang untuk berkontrak termasuk kapasiti untuk melaksanakan tugas kontrak perwakilan sama ada sebagai ejen atau prinsipal. *MuḌārib* atau *rabb al-māl* boleh terdiri lebih daripada seorang. Dalam kes terdapat lebih daripada seorang *rabb al-māl*, satu kontrak khusus boleh dihasilkan yang merangkumi terma seperti *rabb al-māl* sedia ada setuju untuk menggugurkan haknya ke atas bahagian tertentu dalam keuntungan jika menarik diri sebelum tarikh matang; dan *rabb al-māl* yang baru setuju untuk pikul liabiliti kontrak *muḌārabah* yang wujud sebelum penyertaannya. Terma kontrak yang tidak melanggar prinsip Syariah adalah mengikat pihak-pihak berkontrak.

Setiap kontrak jual beli perlu dimeterai melalui *ijab* dan *qabul* oleh pihak-pihak berkontrak. *Ijāb* dan *qabūl* oleh pihak-pihak berkontrak boleh dilakukan secara lisan, bertulis atau apa jua cara yang boleh dibuktikan melalui dokumentasi dan rekod yang wajar.

Dari aspek pengurusan, *muḍārib* berhak menguruskan usaha sama *muḍārabah* dan bertanggungjawab untuk memastikan pengurusan yang baik dan bertindak atas kepentingan *rabb al-māl*. Mandat *muḍārib* perlu dinyatakan dalam terma dan syarat kontrak. Selain itu, *muḍārib* boleh menugaskan pengurusan modal tertentu kepada *muḍārib* lain dalam kontrak yang lain dengan syarat mendapat keizinan daripada *rabb al-māl*. Walaupun *rabb al-māl* tidak boleh masuk campur dalam pengurusan *muḍārabah* tetapi mempunyai hak akses ke atas maklumat berkaitan usaha sama tersebut.

Muḍārib tidak boleh menjual barangan bagi tujuan operasi *muḍārabah* kurang dari harga kebiasaan/pasaran atau membeli barangan bagi tujuan operasi *muḍārabah* melebihi harga kebiasaan, melainkan tindakannya bertujuan untuk mencapai objektif yang jelas untuk kepentingan usahasama *muḍārabah*. Malah, *muḍārib* tak dibenarkan untuk melakukan pinjaman atau hadiah atau derma daripada dana *muḍārabah* dan tidak berhak untuk menggugurkan atau melepaskan hak yang terkait dengan operasi *muḍārabah* melainkan setelah mendapat kebenaran *rabb al-māl*. *Rabb al-māl* boleh bersetuju untuk memberikan hak kepada *muḍārib* untuk menerima perbelanjaan sara hidup. Jika tiada terma tersebut dinyatakan dalam kontrak *muḍārabah*, *muḍārib* boleh mengambil perbelanjaan sara hidup termasuk perbelanjaan perjalanan dari dana *muḍārabah* mengikut amalan dan alasan tertentu.

Modal adalah aset yang disediakan oleh *rabb al-māl* bagi tujuan usaha sama dalam kontrak *muḍārabah* dan diuruskan oleh *muḍārib*. Modal perlu bersifat boleh dikenal pasti, sedia ada dan boleh diakses oleh *muḍārib* untuk memulakan aktiviti perniagaan. Modal boleh dalam bentuk tunai atau dalam bentuk tertentu termasuklah aset yang bernilai. Jika dalam bentuk tertentu, mestilah dinilai dengan nilai wang sama ada melalui perjanjian antara pihak berkontrak atau pihak ketiga ketika pemeteraian kontrak. Jika denominasi wang dalam matawang yang berbeza, perlu dinilai berdasarkan mata wang khusus yang dipersetujui bersama ketika pemeteraian kontrak. Semua bentuk hutang tidak boleh dijadikan modal.

Baki modal perlu dipulangkan kepada *rabb al-māl* ketika pembubaran atau penamatan kontrak. Modal atau keuntungan *rabb al-māl* yang tertunggak dianggap liabiliti hutang yang perlu dibayar ke *rabb al-māl*. *Muḍārib* tidak boleh menjamin modal kecuai dalam keadaan salah laku, kecuai atau pelanggaran terma kontrak. *Muḍārib* boleh menetapkan pengeluaran modal secara berkala oleh *rabb al-māl*. *Muḍārib* boleh mencampurkan modal dengan dana pelaburan lain jika diizinkan oleh *rabb al-māl*.

Terma dan syarat kontrak yang dipersetujui bersama perlu dihormati oleh *muḍārib*. Antara terma yang boleh dipersetujui adalah seperti *muḍārib* boleh menyumbang dananya tersendiri ke dalam usaha sama *muḍārabah*, atau perbelanjaan secara langsung yang boleh dikenal pasti dan diukur berdasarkan aktiviti pelaburan tertentu boleh dicaj ke atas modal, atau modal boleh disumbangkan secara penuh atau sebahagian mengikut terma kontrak.

Dalam keadaan *rabb al-māl* gagal menyediakan modal, pihak-pihak berkontrak boleh menamatkan kontrak secara unilateral; atau jika *muḍārib* telah memulakan kerja, *rabb al-māl* perlu menanggung perbelanjaan tidak melebihi jumlah modal yang telah disediakan dan memberi upah yang sewajarnya kepada *muḍārib*; atau jika sebahagian modal telah disediakan, terma boleh diubah bersesuaian dengan modal yang telah disediakan; atau jika penamatan dibuat ketika sebahagian modal telah disediakan, *muḍārib* perlu pulangkan kepada *rabb al-māl* modal yang disediakan termasuk bahagian keuntungan yang berhak; atau jika kontrak mempunyai lebih daripada satu *rabb al-māl*, remedi seperti terma *rabb al-māl* yang gagal menyediakan modal perlu menjual kepentingannya dalam *muḍārabah* kepada *rabb al-māl* yang lain atau pihak ketiga.

Bagi keperluan berkaitan keuntungan, perkongsian untung merupakan motif utama dan komponen asas kepada pembentukan kontrak ini. Keuntungan adalah nilai yang terhasil melebihi modal yang ditentukan berdasarkan metodologi diterima dalam amalan pasaran/perniagaan. Keuntungan tidak boleh dijamin oleh *muḍārib*. Keuntungan dikongsi antara *rabb al-māl* dan *muḍārib* mengikut kadar yang dipersetujui bersama dan ditetapkan ketika memeteraikan kontrak termasuk mekanisme pengagihan keuntungan dan kadar peratusan keuntungan yang dipersetujui (bukan secara penyelesaian sekali gus atau peratusan dari modal). Kadar keuntungan boleh disemak semula ketika dalam tempoh kontrak dengan syarat dipersetujui bersama antara *rabb al-māl* dan *muḍārib*. Tidak boleh disyaratkan pratentuan amaun tetap keuntungan kepada salah satu pihak berkontrak yang boleh mengambil bahagian keuntungan pihak berkontrak yang lain. *Muḍārib* yang menyumbang modal dalam usaha sama *muḍārabah* (menjadi rakan kongsi) berhak

mendapat bahagian keuntungan berdasarkan sumbangan modal dan bakinya perlu diagihkan mengikut kadar perkongsian untung yang dipersetujui bersama.

Dalam *muḌārabah* multi-tingkat, dua atau lebih kadar perkongsian untung boleh dipersetujui. Bagi tingkat pertama, *rabb al-māl* dan *muḌārib* boleh bersetuju ke atas kadar perkongsian untung tertentu. Manakala di tingkat kedua, boleh bersetuju pada kadar perkongsian untung yang berlainan dari tingkat pertama. Pihak berkontrak boleh bersetuju terhadap kadar perkongsian untung mengikut keuntungan ambang tertentu. Jika keuntungan sebenar sama atau kurang daripada keuntungan ambang, maka diagihkan mengikut kadar perkongsian untung yang dipersetujui. Jika keuntungan sebenar melebihi keuntungan ambang, maka lebihan boleh diagihkan mengikut kadar perkongsian untung yang berlainan atau dibayar kepada salah satu pihak berkontrak. Variasi kadar perkongsian untung boleh ditetapkan mengikut perbezaan tempoh pelaburan, perbezaan amaun modal atau pengeluaran modal pra-matang, dengan syarat dipersetujui bersama ketika memeteraikan kontrak. Dalam kontrak *muḌārabah* tunggal yang melibatkan ramai *muḌārib*, kadar perkongsian untung milik *muḌārib* adalah dibahagikan mengikut terma yang dipersetujui.

Pengiktirafan keuntungan boleh dilakukan melalui metodologi asas terealisasi (melalui kecairan sebenar aset *muḌārabah (al-tandīd al-ḥaqīqī)*) atau metodologi asas konstruktif (berdasarkan metode pengiktirafan keuntungan yang diterima termasuk penilaian mengikut metodologi pasaran yang diterima, penilaian bebas atau penilaian mengikut angka teranggar (*al-tandīd al-ḥukmī*)). Bagi pengiktirafan keuntungan melalui metodologi asas konstruktif, rizab atau simpanan keuntungan boleh dihasilkan dan pelarasan penyatuan akhir perlu dilakukan untuk menentukan keuntungan sebenar sama ada pada tempoh berakhir tertentu atau ketika keuntungan sebenar terealisasi. Keuntungan perlu diagihkan ketika usaha sama *muḌārabah* telah matang pada tempoh yang dipersetujui bersama. Hasil yang tak terealisasi dalam tempoh *muḌārabah* perlu diiktiraf sebagai untung dan dimasukkan dalam pengiraan untung dan rugi bagi usaha sama *muḌārabah*.

MuḌārib hanya berhak mendapat untung atas kerja yang integral dalam usaha sama *muḌārabah* dan tidak boleh mendapat upah tambahan atas kerja tersebut melainkan kerja tersebut tidak integral kepada usaha sama *muḌārabah* dan dipersetujui pada kontrak yang berbeza.

Pihak-pihak berkontrak boleh bersetuju untuk mengetepikan sebahagian keuntungan bagi tujuan rizab/simpanan atau apa-apa tujuan lain. Rizab atau simpanan hanya boleh dihasilkan menggunakan amaun keuntungan sahaja dan jika rizab/ simpanan digunakan untuk melindungi kekurangan modal, hanya bahagian keuntungan *rabb al-māl* dalam rizab/ simpanan perlu digunakan.

Pihak-pihak berkontrak boleh bersetuju untuk meletakkan syarat di mana *rabb al-māl* boleh tertakluk kepada pengurangan atau tiada pembayaran keuntungan jika modal dikeluarkan sebelum tempoh matang usaha sama *muḌārabah*. Begitu pun, tidak dibenarkan meletakkan syarat-syarat berikut: 1) Modal *rabb al-māl* dipecah dua dan *muḌārib* mendapat untung dari salah satu modal dan *rabb al-māl* mendapat untung dari modal yang satu lagi; 2) *Rabb al-māl* mendapat untung yang terhasil dalam tempoh kewangan tertentu dan *muḌārib* mendapat untung yang terhasil dalam tempoh kewangan yang lain; dan 3) *Rabb al-māl* mendapat untung yang terhasil daripada transaksi tertentu dan *muḌārib* mendapat untung yang terhasil daripada transaksi yang lain.

Manakala dari sudut kerugian pula, kerugian perlu ditanggung *rabb al-māl* berpatutan dengan amaun sumbangan modal termasuklah dalam kes kontrak *muḌārabah* tunggal yang mempunyai ramai *rabb al-māl*. *MuḌārib* hanya menanggung rugi jika kerugian itu disebabkan oleh salah laku (*ta'addi*), kecaiaan (*taqsir*) dan pelanggaran kontrak (*mukhālaf al-syurūt*). *MuḌārib* perlu mengemukakan alasan berlakunya kerugian. Dalam kes *muḌārib* turut memasukkan modalnya, kerugian akan ditanggung oleh *muḌārib* berpatutan dengan amaun sumbangan modal.

Komponen Ketiga: Kombinasi Kontrak Syariah

Di bawah komponen kombinasi kontrak Syariah, telah dikenal pasti sekurang-kurangnya enam kontrak Syariah yang melengkapkan keperluan Syariah universal di bawah komponen ini iaitu *wa'ad* (Perenggan 21.1 dan 21.2, Polisi Dokumen Mudarabah), *kafālah* (Perenggan 18.1, 18.2 dan 18.3, Polisi Dokumen Mudarabah; Perenggan 6, Standard Syariah AAOIFI Nombor 13) (Bank Negara, 2015a; AAOIFI, 2015a),

wadī'ah, *wakālah* dan *mushārah* dalam kontrak *muḍārah* (Perenggan 19.1 dan 19.2, Polisi Dokumen Mudarabah) dan *hibah* (Perenggan 20.1 dan 20.2, Polisi Dokumen Mudarabah) (Bank Negara, 2015a).

Untuk *wa'ad*, *muḍārib* boleh berjanji untuk memberi aset *muḍārah* pada keadaan yang dinyatakan dalam kontrak. Selain itu, ejen atau wakil lantikan *muḍārib* boleh berjanji untuk membeli aset *muḍārah* pada keadaan yang dinyatakan dalam kontrak. Manakala *rabb al-māl* boleh meminta *muḍārib* untuk memberikan janji (*wa'ad*) untuk membeli aset *muḍārah* pada tempoh yang dipersetujui dengan nilai pasaran, nilai saksama atau apa-apa nilai yang dipersetujui bersama ketika tempoh pembelian.

Secara umumnya, *muḍārib* tidak boleh menjamin modal dan untung. Bagi melindungi modal, cara-cara berikut boleh dilaksanakan: 1) *Rabb al-māl* ambil cagaran daripada *muḍārib* dengan syarat cagaran itu hanya boleh dicairkan apabila berlaku salah laku, kecuaiian dan pelanggaran kontrak oleh *muḍārib*; atau 2) Jaminan daripada pihak ketiga. Jaminan daripada pihak ketiga mestilah dilakukan dalam kontrak yang berlainan; dan jaminan bertujuan melindungi kerugian atau pengurangan modal; dan pihak ketiga mestilah bebas daripada *muḍārib* dan bukan pihak yang berkaitan dengan *muḍārib* (seperti *muḍārib* mempunyai pemilikan majoriti atau kawalan ke atas pihak ketiga atau pihak ketiga mempunyai pemilikan majoriti atau kawalan ke atas *muḍārib*).

Pihak-pihak berkontrak boleh bersetuju dengan pengaturan di mana beberapa amaun dana tertentu diserahkan sebagai modal *muḍārah*, dan beberapa amaun dana yang lain diserahkan di bawah kontrak *wadī'ah*, *wakālah* atau *mushārah*. Kesemua keperluan kontrak Syariah yang terpakai perlu dihormati dan dipatuhi.

Malah, *muḍārib* boleh memberikan hibah kepada *rabb al-māl*. Peruntukan hibah perlu mematuhi syarat berikut: 1) Sumber hibah bukan daripada modal atau bahagian keuntungan *rabb al-māl*; dan 2) Peruntukan hibah tidak membawa kepada jaminan modal dan/atau keuntungan oleh *muḍārib*.

Penghasilan Keperluan Syariah Pratakrif Mushārah

Standard Syariah No. 12 AAOIFI dikemaskini pada Jun 2015 dan polisi dokumen *mushārah* Bank Negara Malaysia dikeluarkan pada 20 April 2015. Struktur standard Syariah AAOIFI tersebut mempunyai banyak persamaan dengan struktur polisi dokumen Bank Negara Malaysia. Buktinya standard Syariah AAOIFI tersebut memuatkan keperluan Syariah yang mempunyai persamaan pada sekurang-kurangnya 40 keperluan Syariah yang termaktub dalam polisi dokumen *mushārah* Bank Negara Malaysia. Walaupun polisi dokumen *mushārah* Bank Negara Malaysia memisahkan peruntukan keperluan-keperluan kepada dua bahagian iaitu keperluan Syariah dan keperluan operasi, namun standard Syariah No. 12 AAOIFI memuatkan keperluan Syariah yang lebih komprehensif termasuk keperluan berdasarkan jenis dan bentuk perkongsian (Bank Negara, 2015b; AAOIFI, 2015b). Perbandingan antara standard Syariah No.12 AAOIFI dan polisi dokumen *mushārah* Bank Negara Malaysia adalah sebagaimana dimuatkan dalam Jadual 2.

Perbandingan	Peruntukan Standard Syariah No. 12 AAOIFI	Peruntukan Polisi Dokumen Mushārah Bank Negara Malaysia
Jumlah keperluan Syariah yang diperuntukkan	94 peruntukan	82 peruntukan
Klasifikasi keperluan mandatori atau pilihan	Tiada klasifikasi.	1. 39 keperluan Syariah bersifat mandatori; dan 2. 43 keperluan Syariah bersifat pilihan.
Persamaan peruntukan	Sekurang-kurangnya 40 peruntukan yang memuatkan keperluan serupa dalam kedua-dua dokumen yang dirujuk.	
Peruntukan yang tidak disentuh Polisi Dokumen Mushārah Bank Negara Malaysia	Perenggan 2/2/1 dan 2/2/2, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12 yang mengambil pendekatan menghuraikan keperluan <i>mushārah</i> dari perspektif usaha sama yang tidak terhad kepada struktur produk perbankan sahaja. Ini boleh dilihat melalui huraian tiga jenis kontrak <i>mushārah</i> dari sudut <i>fiqh</i> klasik dan disusuli penerangan tentang bentuk usaha sama moden.	

	Perenggan 3/1/1/2 dan 3/1/1/3, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12 tidak membenarkan kontrak <i>mushārah</i> digunakan bagi tujuan yang tidak dibenarkan Syariah
	Perenggan 3/1/2/5, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12 memuatkan keperluan berkaitan sumber modal bagi kontrak <i>mushārah</i> yang membenarkan penggunaan dana daripada akaun semasa pelanggan institusi perbankan sebagai modal <i>mushārah</i> antara institusi perbankan atau dengan pihak ketiga. Keperluan Syariah tersebut boleh digunakan sebagai sebahagian keperluan kontrak Syariah universal
	Perenggan 3/1/3/1, 3/1/3/4, 3/2/1, 3/3/1, 4/1/1/1, 4/2/1/1, 4/3/1/1, 4/4/1, 4/5/1/1 dan 5/3 Standard Syariah AAOIFI Nombor 12 menjelaskan tanggungjawab rakan kongsi dalam kontrak <i>mushārah</i> adalah untuk bertindak mengikut kepentingan rakan kongsi yang lain sama ada perkongsian itu berbentuk perkongsian liabiliti, perkongsian perkhidmatan, syarikat saham, syarikat liabiliti bersama, perkongsian liabiliti terhad (<i>in commendum</i>), syarikat berhad atau perkongsian perumpukan (<i>allotment</i>)
	Perenggan 3/1/5/6 dan 3/1/5/12, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12 membenarkan peruntukkan keuntungan dilakukan selepas menolak kos operasi, perbelanjaan dan cukai termasuk mengambil kira kos-kos berkaitan aset sewaan atau pendapatan perkhidmatan yang menjadi perkara yang diadakan dalam kontrak <i>mushārah</i> .
	Perenggan 5/2, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12 memperuntukkan keperluan bahawa bagi struktur produk <i>mushārah mutanāqishah</i> dilarang mempunyai klausa yang memberikan hak kepada mana-mana rakan kongsi untuk tarik diri dari pegangan modal.

Jadual 2. Perbandingan Standard Syariah No.12 AAOIFI Dan Polisi Dokumen *Mushārah* Bank Negara Malaysia (Bank Negara, 2015b; AAOIFI, 2015b).

Berdasarkan analisis kajian terhadap kedua-dua rujukan berautoriti tersebut, maka dirumuskan bahawa keperluan Syariah pratakrif boleh dihasilkan dengan mengkategorikan keperluan-keperluan Syariah kepada tiga komponen iaitu ciri-ciri utama, rukun-rukun dan kombinasi kontrak Syariah.

Komponen Pertama: Ciri-Ciri Utama

Di bawah komponen ciri-ciri utama, terdapat tiga sub-komponen yang melengkapkan keperluan Syariah universal di bawah komponen ini iaitu definisi kontrak (Perenggan 10.1, Polisi Dokumen Musyarakah), sifat kontrak (Perenggan 11.1, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 2/1, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12), dan pembubaran kontrak (Perenggan 24.1, 24.2, 24.3, 24.4 dan 24.5, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 3/1/6/1 dan 3/1/6/3, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12) (Bank Negara, 2015b; AAOIFI, 2015b).

Kontrak *mushārah* merupakan satu perkongsian antara dua atau lebih pihak berkontrak, yang kesemua pihak berkontrak berkongsi keuntungan dan menanggung kerugian daripada perkongsian tersebut. Terdapat dua bentuk perkongsian iaitu *shirkah al-milk* (perkongsian pemilikan) dan *shirkah al-'aqd* (perkongsian berkontrak).

Jika kontrak dibubarkan, aset *mushārah* perlu melalui proses pencairan aset dan pembayaran hasilnya perlu mengambil kira perbelanjaan proses tersebut, liabiliti kewangan perkongsian dan pembahagian mengikut sumbangan modal. Kontrak boleh dibubarkan jika; 1) Persetujuan bersama untuk penamatan; 2) Kontrak tamat tempoh sebagaimana dipersetujui bersama; 3) Kematian atau pembubaran rakan kongsi (rakan kongsi yang lain masih boleh memilih untuk teruskan perkongsian); 4) Kehilangan kapasiti undang-undang (rakan kongsi yang lain masih boleh memilih untuk teruskan perkongsian); 5) Pemerolehan kesemua syer milik rakan kongsi yang lain oleh satu rakan kongsi; atau 6) Kontrak tidak sah.

Komponen Kedua: Rukun-Rukun

Di bawah komponen rukun-rukun, terdapat enam sub-komponen yang melengkapkan keperluan Syariah universal di bawah komponen ini iaitu pihak-pihak berkontrak (Perenggan 12.1, 12.2 dan 12.3, Polisi Dokumen Musyarakah), tawaran dan penerimaan (Perenggan 13.1 dan 13.2, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 3/1/1/1, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12), pengurusan (Perenggan 14.1, 14.2, 14.3, 14.4, 14.5, 14.6, 14.7 dan 14.8, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 3/1/3/2, 3/1/3/3 dan 3/1/3/5, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12), modal (Perenggan 15.1, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5, 15.6, 15.7, 15.8, 15.9, 15.10, 15.11, 15.12, 15.13, 15.14, 15.15, 15.16, 15.17, 15.18, 15.19, 15.20 dan 15.21, Polisi Dokumen Musyarakah; 3/1/2/1, 3/1/2/2, 3/1/2/3 dan 3/1/2/4, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12), keuntungan (Perenggan 16.1, 16.2, 16.3, 16.4, 16.5, 16.6, 16.7, 16.8, 16.9, 16.10, 16.11, 16.12 dan 16.13, Polisi Dokumen Musyarakah; 3/1, 3/1/1/4, 3/1/5/1, 3/1/5/2, 3/1/5/3, 3/1/5/5, 3/1/5/8, 3/1/5/9, 3/1/5/10, 3/1/5/11, 3/1/5/13, 3/1/5/14, 5/4, 5/5, 5/6, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12) dan kerugian (Perenggan 17.1, 17.2 dan 17.3, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 3/1, 3/1/5/4 dan 5/4, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12) (Bank Negara, 2015b; AAOIFI, 2015b).

Pihak-pihak berkontrak perlu mempunyai kapasiti undang-undang untuk berkontrak dan boleh diwakili wakil masing-masing dalam berkontrak. Apa-apa terma dan syarat yang dipersetujui bersama oleh pihak-pihak berkontrak dan tidak melanggar prinsip Syariah adalah mengikat.

Setiap kontrak jual beli perlu dimeterai melalui *ijāb* dan *qabūl* oleh pihak-pihak berkontrak. *Ijāb* dan *qabūl* oleh pihak-pihak berkontrak boleh dilakukan secara lisan, bertulis atau apa jua cara yang boleh dibuktikan melalui dokumentasi dan rekod yang wajar.

Pengurus boleh dilantik dalam kalangan rakan kongsi atau pihak ketiga. Pelantikan pihak ketiga sebagai pengurus perlu dilakukan dalam kontrak berasingan sama ada melalui kontrak perwakilan, pekerjaan atau *muḍārabah*. Pengurus dalam kalangan rakan kongsi berhak mendapat upah gaji/insentif atas perkhidmatannya selain bahagian perkongsian keuntungan sebagai rakan kongsi, dan mempunyai liabiliti atas kerugian yang berpunca dari salah laku, kecuaiian dan pelanggaran terma olehnya.

Pindaan dan perubahan terma boleh dilakukan sepanjang tempoh kontrak dan perlu dipersetujui bersama serta tidak melanggar prinsip Syariah. Juga boleh diletakkan syarat seperti sebarang pindaan atau perubahan perlu mendapat undi majoriti rakan kongsi.

Dari aspek modal, ia mestilah boleh dikenal pasti, sudah tersedia dan boleh diakses. Modal boleh dalam bentuk wang atau bukan wang termasuklah aset tak ketara. Jika modal dalam bentuk bukan wang, maka perlu dinilai mengikut terma monetari (termasuk jenis mata wang) yang dipersetujui rakan kongsi atau pihak ketiga ketika pemeteraian kontrak. Kesemua bentuk hutang tidak boleh dijadikan sebagai modal. Apabila aset dijadikan sebagai modal maka risikonya juga ditanggung dalam kontrak *mushārahah*. Liabiliti kewangan yang menjadi sebahagian daripada aset boleh dijadikan modal dan liabiliti tersebut boleh diterima ke dalam kontrak *mushārahah*.

Malah, jumlah sumbangan modal oleh rakan kongsi (termasuk hak dan tanggungjawab) perlu diketahui dan ditentukan semasa pemeteraian kontrak. Begitu pun, modal boleh disumbangkan separuh atau keseluruhan mengikut terma kontrak. Tambahan modal boleh disumbangkan bergantung kepada persetujuan bersama dan rakan kongsi boleh mengubah kadar perkongsian keuntungan. Jika terdapat rakan kongsi yang gagal menyumbangkan modal dalam tempoh yang ditetapkan dalam kontrak, rakan kongsi yang lain boleh menamatkan perkongsian dengan pihak yang gagal memberi modal dan pihak tersebut perlu membayar segala perbelanjaan berkaitan kegagalannya. Jika terdapat rakan kongsi yang gagal menyempurnakan pembayaran modal secara berperingkat seperti dalam terma kontrak, rakan kongsi yang lain boleh mengubah kontrak *mushārahah* mengikut modal sebenar, atau menamatkan perkongsian dengan cara sama ada membayar semula modal yang telah disumbangkan atau meminta pihak yang gagal untuk menjual syer kepada rakan kongsi yang lain, atau pihak tersebut perlu membayar segala perbelanjaan berkaitan kegagalannya.

Selain itu, modal perlu membentuk satu kepentingan bersama dan tak dibahagi ke kesemua rakan kongsi. Modal juga tidak boleh dijamin oleh rakan kongsi atau pengurus. Rakan kongsi bertanggungjawab atas kerugian akibat salah laku, kecuaiian dan pelanggaran terma olehnya. Modal boleh dipindah ke pihak ketiga bergantung kepada terma kontrak. Terma supaya rakan kongsi untuk menawarkan syer miliknya

kepada rakan kongsi yang lain terlebih dahulu boleh dimasukkan dalam kontrak. Sebarang kenaikan dan susut nilai modal akibat daripada proses pemindahan syer modal ditanggung oleh rakan kongsi yang melupuskannya. Terma penarikan modal dari *mushārahah* boleh dimasukkan dalam kontrak melainkan dinyatakan sebaliknya. Jika dimasukkan, kadar perkongsian kerugian boleh diubah akibat daripada penarikan tersebut. Dalam kontrak berasaskan projek khusus, rakan kongsi yang mempunyai pelbagai projek hanya boleh menuntut perbelanjaan langsung berkaitan projek khusus dalam kontrak *mushārahah* tersebut sahaja.

Keuntungan adalah nilai yang melebihi kadar modal *mushārahah* yang ditentukan berdasarkan metodologi yang diterima konvensyen dan amalan pasaran atau perniagaan. Kadar perkongsian keuntungan ditentukan mengikut kadar modal yang disumbangkan melainkan dipersetujui sebaliknya semasa berkontrak, dan boleh diubah mengikut persetujuan bersama atau mengikut tanda aras yang disepakati. Kadar perkongsian keuntungan juga boleh ditentukan berdasarkan had keuntungan yang diperolehi seperti jika keuntungan diperolehi kurang dari had yang ditetapkan, kadar keuntungan dikongsi seperti ditetapkan dan jika melebihi had yang ditetapkan, maka boleh dikongsi mengikut kadar berbeza atau diberi terus kepada mana-mana rakan kongsi. Namun, tidak boleh ditetapkan awal jumlah tetap bagi keuntungan yang boleh mengubah kadar keuntungan rakan kongsi yang lain. Jangkaan kadar pulangan hanya berdasarkan peratusan hanyalah bersifat indikasi. Kadar perkongsian keuntungan yang berbeza dibenarkan bagi tujuan penyelarasan faktor-faktor seperti perbezaan tempoh pelaburan, perbezaan kadar modal yang disumbangkan atau pengeluaran pra-matang modal yang disumbangkan setelah terma dan syarat tersebut dipersetujui dalam kontrak.

Keuntungan boleh dikenal pasti secara realisasi dan konstruktif. Jika secara konstruktif, maka rizab keuntungan boleh diwujudkan dan pengenalpastian keuntungan sebenar perlu dilakukan sama ada ketika tempoh tertentu berakhir atau ketika keuntungan sebenar direalisasikan. Pengagihan keuntungan boleh dilakukan sebelum penilaian dibuat dengan syarat keuntungan yang diagihkan melebihi keuntungan sebenar diubah sewajarnya. Rizab keuntungan boleh diwujudkan bagi apa-apa tujuan lain. Pengagihannya berdasarkan kadar sumbangan modal melainkan dengan kadar lain yang dipersetujui bersama.

Manakala kerugian ditanggung mengikut kadar modal sumbangan rakan kongsi dan rakan kongsi boleh bersepakat mengehadkan liabiliti perkongsian mengikut nilai modal yang telah disumbangkan. Kerugian yang berpunca daripada salah laku, kecuaiian atau pelanggaran terma kontrak oleh mana-mana rakan kongsi ditanggung oleh rakan kongsi tersebut.

Komponen Ketiga: Kombinasi Kontrak Syariah

Di bawah komponen kombinasi kontrak Syariah, telah dikenal pasti sekurang-kurangnya enam kontrak Syariah yang melengkapkan keperluan Syariah universal di bawah komponen ini iaitu *wakālah* (Perenggan 20.1, Polisi Dokumen Musyarakah), *wa'ad* (Perenggan 19.1, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 3/1/6/2, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12), *kafālah* (Perenggan 18.1, 18.2 dan 18.3, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 3/1/4/1, 3/1/4/2 dan 3/1/4/3, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12), *mushārahah mutanāqishah* (Perenggan 21.1, 21.2 dan 21.3, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 5/1, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12), *mushārahah mutanāqishah* bagi tujuan pemerolehan aset (Perenggan 22.1, 22.2, 22.3, 22.4, 22.5, 22.6, 22.7, 22.8, 22.9, 22.10, 22.11 dan 22.12, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 5/1, 5/7, 5/8 dan 5/9, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12) dan *mushārahah mutanāqishah* bagi tujuan kerjasama dalam aktiviti perniagaan berkeuntungan (Perenggan 23.1, 23.2, 23.3, 23.4 dan 23.5, Polisi Dokumen Musyarakah; Perenggan 5/1 dan 5/7, Standard Syariah AAOIFI Nombor 12) (Bank Negara, 2015b; AAOIFI, 2015b).

Secara umumnya, penggunaan wakil dalam kontrak *mushārahah* dibenarkan bagi tujuan pelantikan mana-mana rakan kongsi atau pihak ketiga bagi pihak perkongsian. Selain itu, *wa'ad* boleh digunakan sebagai janji bagi tujuan jual beli syer rakan kongsi yang lain atau aset musyarakah. *Kafālah* juga boleh digunakan sebagai jaminan bagi tujuan selain jaminan modal atau keuntungan seperti bagi tujuan salah laku, kecuaiian, pelanggaran terma kontrak atau jaminan dari pihak ketiga. Jaminan dari pihak ketiga mesti dimeterai secara berasingan, digunakan untuk menampung kerugian atau pengurangan modal dengan syarat pihak ketiga tersebut tiada kaitan dengan pihak-pihak berkontrak dalam perkongsian *mushārahah*.

Selain itu, kontrak *mushārah* juga boleh distrukturkan melalui konsep *mushārah mutanāqishah* iaitu penggunaan kontrak yang mengurangkan pemilikan secara berperingkat melalui kaedah penebusan yang dipersetujui bersama. Konsep tersebut boleh dibahagikan mengikut dua penggunaan kontrak iaitu penggunaan kontrak yang mengurangkan pemilikan secara berperingkat melalui kaedah penebusan yang dipersetujui bersama bagi tujuan pemilikan aset sama ada melalui pemeteraian kontrak lain seperti *ijārah*, *ijārah mawsufah fi al-zimmah*, *bay' musāwamah* dan *istiṣna'*; atau penggunaan kontrak yang mengurangkan pemilikan secara berperingkat melalui kaedah penebusan yang dipersetujui bersama bagi tujuan kerjasama perniagaan berorientasi keuntungan.

Kesimpulan

Kajian ini telah menghasilkan keperluan Syariah praktikal berdasarkan penelitian terhadap keperluan-keperluan Syariah di bawah kontrak *muḍārah* dan *mushārah* dengan menjadikan bahagian keperluan-keperluan Syariah polisi dokumen terbitan Bank Negara Malaysia selain perbandingan telah dilakukan terhadap standard Syariah bagi kontrak yang sama keluaran AAOIFI. Rujukan berautoriti ini adalah penting supaya parameter dan proses berkaitan kontrak Syariah yang diterjemah ke dalam sistem teras perbankan Islam adalah selari dengan fatwa atau resolusi yang telah diputuskan oleh badan berautoriti mengikut lokaliti perundangan setempat. Malah, rujukan tersebut boleh dijadikan satu keperluan praktikal yang memudahkan pembangunan sistem teras perbankan Islam di seluruh dunia termasuk Malaysia kerana vendor-vendor tidak perlu membuat kajian lanjutan untuk meneliti perbezaan pandangan dalam isu-isu berkaitan kontrak Syariah.

Rujukan

- Aadithya Chain Sdn Bhd & Anor v. Standard Chartered Saadiq Bhd* (2019) 1 CLJ.
 Akta Perkhidmatan Kewangan Islam, 2013 (Akta 759).
 Alam, N., Zainuddin, S.S., & Rizvi, S.A.R. (2018). Ramifications of varying banking regulations on performance of Islamic Banks. *Borsa Istanbul Review*, vol. xx, 15.
 Awang, I. (2001). *Kaedah penyelidikan: Suatu sorotan*, Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya.
 AAOIFI (2015a). *Shariah Standards No. 13 Mudarabah*. <https://aaoifi.com/shariaa-standards/?lang=en>
 AAOIFI (2015b). *Shariah Standards No. 12 Musyarakah*. <https://aaoifi.com/shariaa-standards/?lang=en>
Bank Kerjasama Rakyat Malaysia Bhd v. Brampton Holdings Sdn Bhd (2015) 4 CLJ.
 Bank Negara Malaysia. (2015a). *Polisi Dokumen Mudarabah*.
<https://www.bnm.gov.my/documents/20124/938039/Mudarabah.pdf/2ea1c2df-b084-1b3b-f640-d7993d1e38ea?t=1592218042807>
 Bank Negara Malaysia. (2015b). *Polisi Dokumen Musyarakah*.
<https://www.bnm.gov.my/documents/20124/938039/Musyarakah.pdf/e99baaa9-d7cd-a61f-8d0a-9c9f2521dd4d?t=1592218252160>
 Bank Nizwa. (2014). Retail Banking. *Global Islamic Finance Report*, 106-108.
Credit Guarantee Corporation Malaysia Berhad v. Clean Image Sdn Bhd. & Ors (2022) 1 LNS 795.
 Dehghan, M., Ghafoorifard, M., Shamsi, B., & Heydari, S.H.S. (2015). The effect of implementing core banking services on profitability case study: All branches of a private bank in Mashhad. *Studies and Scientific Researches. Economics Edition*, 21, 103-111.
<http://dx.doi.org/10.29358/sceco.v0i21.300>
 el-Halaby, S., Aboul-Dahab, S. dan Qoud, N.B. (2021). A systematic literature review on AAOIFI standards. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 19(2), 133-183.
<https://doi.org/10.1108/JFRA-06-2020-0170>
 Farrar, S. (2012). Islamic Banking and Finance – The Australian Way. Dalam Adnan Trakic dan Hanifah Haydar Ali Tajuddin (Ed.), *Islamic Banking & Finance: Principles, Instruments & Operations* (pp. 564–592). Selangor: CLJ Publication.
 Halimah B.Z., Azlina A., T.M. Sembok, Suffian I., Shahrul Azman M.N., Azuraliza A.B., Zulaiha A.O., Nazlia O., Salwani A., Sanep A., Hailani M.T., Zaher M.Z., Azizah J., Norfaezah M.Y., Choo, W.O., C. Abdullah dan Sopian B. (2008). Holistic Islamic Virtual Banking System: SOA Parameter- based Semantic Approach (HiCORE). *International Symposium on Information Technology*, Kuala Lumpur, (pp.1-7).
 Halimah B.Z., Azlina A., T.M. Sembok, Suffian I., Shahrul Azman M.N., Azuraliza A.B., Zulaiha A.O., Nazlia O., Salwani A., Sanep A., Hailani M.T., Zaher M.Z., Azizah J., Norfaezah M.Y., Choo,

- W.O., C. Abdullah dan Sopian B. (2010). Evaluation of HiCORE: Multi-tiered holistic Islamic banking system based on user acceptance test. *International Symposium on Information Technology - Visual Informatics*, ITSIm'10, Kuala Lumpur, (pp.1-6).
- Hassan, M.K., & Aliyu, S. (2018). A contemporary survey of Islamic banking literature. *Journal of Financial Stability*, 34, 14-36. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2017.11.006>
- Idris, M.A., Muhammad, H., & Ibrahim, R.Z.A.R. (2018). *Metodologi penyelidikan sains sosial*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- JRI Resources Sdn Bhd v. Kuwait Finance House (Malaysia) Bhd; President of Association of Islamic Banking Institutions Malaysia & Anor (Intervenors)* (2019) 5 CLJ.
- Kilcommins, S. (2022). *Doctrinal Legal Method (Black-Letterism): Assumptions, Commitments and Shortcomings*. <https://core.ac.uk/download/pdf/84112166.pdf>
- Laldin, M.A., & Furqani, H. (2018). Islamic Financial Services Act (IFSA) 2013 and the Shari'ah-compliance requirement of the Islamic finance industry in Malaysia. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 10(1), 94-101. <https://doi.org/10.1108/IJIF-12-2017-0052>
- Mohd Tarmizi, M. N., Buang, A. H., & Daud, M. Z. (2022), Keperluan pembangunan sistem teras perbankan berasaskan kontrak Syariah di Malaysia. *Journal of Shariah Law Research*, 7(2), 299-328.
- Muryanto, Y.T. (2022). The urgency of sharia compliance regulations for Islamic Fintechs: a comparative study of Indonesia, Malaysia and the United Kingdom. *Journal of Financial Crime*. <https://doi.org/10.1108/JFC-05-2022-0099>
- Nafees, M. (2012). Regional Implementation of Islamic Finance: The Middle East Experience. Dalam Adnan Trakic dan Hanifah Haydar Ali Tajuddin (Ed.), *Islamic banking & finance: Principles, instruments & operations*. Selangor: CLJ Publication.
- Puvenesvary, M., Rahim, R.A., Naidu, R.S., Badzis, M., Nayan, N.F.M., & Aziz, N.H.A. (2008). *Qualitative research: Data collection & data analysis techniques*, Universiti Utara Malaysia.
- Tarmizi, M.N.M. (2016). *Peranan Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013 Dalam Menangani Isu Perundangan Kewangan Islam Di Malaysia*. (Disertasi Sarjana Syariah, Universiti Malaya).
- Trakic, A. (2012a). Islamic Banking and Finance in France. Dalam Adnan Trakic dan Hanifah Haydar Ali Tajuddin (Ed.), *Islamic Banking & Finance: Principles, Instruments & Operations*. Selangor: CLJ Publication.
- Trakic, A. (2012b). Islamic Banking and Finance in United Kingdom. Dalam Adnan Trakic dan Hanifah Haydar Ali Tajuddin (Ed.), *Islamic banking & finance: Principles, instruments & operations*. Selangor: CLJ Publication.
- Usmani, M.T. (2005). *An introduction to Islamic finance*. New Delhi: Idara Isha'at E-Diniyat (P) Ltd.
- Yaakob, H., & Mohamad, A.M. (2012). The development of Islamic finance in Malaysia. Dalam Adnan Trakic dan Hanifah Haydar Ali Tajuddin (Ed.), *Islamic banking & finance: Principles, instruments & operations*. Selangor: CLJ Publication.
- Yusoff, N.Y., & Hassan, R. (2022). Corporate criminal liability in Islamic banks in Malaysia. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 14(3), 363-375. <https://doi.org/10.1108/IJIF-04-2021-0067>